

[Историје](#)

[Законици](#)

[Светородна лоза
Петровић Његош](#)

[Књижевност](#)

[Просвјета](#)

[Факсимили старих
књига](#)

[Бока Которска](#)

[Историјска читанка](#)

[Родољубље](#)

[Студије и чланци](#)

[Видео и аудио](#)

[Верзија сајта на
енглеском језику](#)

[Чланци на француском](#)

[Ново на сајту](#)

[Препоручене везе](#)

[Ко препоручује или
цитира Njegos.org](#)

[Српска ћирилица на
Интернету](#)

[Српски форум Црне
Горе](#)

[Хуманитарни кутак](#)

др **Богољуб Шијаковић**, професор Филозофског факултета у Никшићу

Национално изјашњење као право, слобода и одговорност

На скупу «Српски народ у Црној Гори» (Будва, 23. 8. 2003), у ужем кругу позваних, препоручио сам оним **Црногорцима који не желе да се одрекну свог традиционалног српског идентитета** да се на предстојећем попису становништва у Црној Гори **изјасне као Срби** да не би изгубили право и могућност да одлучују о свом идентитету. Мада демократско право на слободно национално изјашњење не треба посебно образлагати, ја сам и то учинио, јер сматрам да они који се изјашњавају имају право да унапријед знају какве су последице њиховог изјашњења. Али тек што је изговорена ријеч «Срби», некад код Црногораца толико омиљена да су се највише они њоме дичили, почеше неки којима та ријеч не прија да оштре и пера и копља у одбрану од мрских хегемониста. Наиме, моје излагање је напао одред здружених снага, тактиком која одаје лакоћу и рутину стицану у вишедеценијској борби против класног непријатеља. Као непресушни домаћи ресурс, оптужбе због којих су донедавно падале главе сада су, након успјешно спроведених демократских реформи, постале незаобилазан елемент у текућој политичкој комедиографији. Страшне браќалије у кожним мантилима, од чијег погледа је понегдје још неодлеђена крв у жилама, успјешно се реформишу у спретне монтажере новинских стубаца са којих нуде свој богати репертоар професионалног жигосања.

А шта су напали? Напали су то што се неко, послвије шездесет година индоктринисања Црногораца да су све друго осим Срби, усудио да говори петнаест минута о томе да **Црногорци који не желе да се одрекну свог традиционалног српског идентитета** треба да се на предстојећем попису становништва у Црној Гори **изјасне као Срби**. Зашто би то био проблем, ако је слобода изражавања националне припадности општа и једнака за све? Ако је таква слобода зајемчена припадницима древног племена Дукљана (кажу да ће на овом попису њихов прираштај бити највећи од Октобарске револуције), због чега они **Црногорци који неће да се подвргну реформи идентитета** не би могли да се исто тако слободно изјасне као Срби? – А како су напали? Као да би на

својих сљедећих петнаест минута требало да чекам нових шездесет година. Наиме, «демократски капацитет» и «ниво толеранције» режимских национал-идеолошких песница и искусних комунистичких културтрегера заблестао је пуним сјајем у њиховом примитивном и увредљивом језику, у њиховом говору мржње и осиноности, у пракси кривотворења ставова (који се изворно уопште не наводе), а све у старом маниру екстремизовања неистомишљеника. Дојучерашњи револуционарни терор демократизован је и реформисан у медијски терор, тј. у владавину значењским контекстом у ком се одлучује о јавном идентитету противника. Ничег новог под сунцем.

Функција жигосања

Жигосање неистомишљеника је стара недемократска и диктаторска **техника социјалне контроле** која има за циљ да се противник држи у покорности, да му се одузме право говора тј. да му се не дозволи да сам одлучује о свом идентитету, да му се произведе криза идентитета и конструише нови идентитет који га заробљава, а наравно и да се унапријед оправдају сви насилни поступци према њему. (Што се мене тиче, немам потребу да свој јавни идентитет посебно образлажем, јер су моја политичка увјерења и иступања објављена у књигама у којима сумњам да се може пронаћи ишта друго до залагање за истински демократске политичке идеале, за стварна људска права, за политичку заједницу засновану на моралним и правним нормама. Због тога не желим да полемишем нити да одговарам на гомилу фактичких неистина и клевета.)

Дужност слободног човјека је да се **супротстави семантичком терору**, одупре отимању права на слободу говора, тим прије што се то у Црној Гори не догађа само појединцу него великом броју Црногораца који не желе да се одрекну свог традиционалног српског идентитета. Све њих треба жигосати као србо-четничко-југо-комунистичко-фашистичко-клеронационалистичке елементе, треба им дакле узети право да сами одлучују о свом идентитету да би се њима владало, да би се код њих произвело осјећање кривице и ниже вриједности погодно за имплантацију новог конструисаног идентитета који их сукобљава са сопственим историјским идентитетом. Сви они су не једном били жигосани расистичким и колонијалним језиком омаловажавања од стране оних који су их свакојако унизили: економски, политички, социјално, културно, здравствено, да би их због тога још и исмијавали. Одговор на то је коришћење **слободе и права да се одлучује о свом идентитету**. Да и други имају исто такво право – то се подразумејева.

Смисао слободног изјашњења

Чињеница је, ма како некоме била непријатна, да **постоје Црногорци који се у националном смислу осјећају као Срби**. Ако је национално изјашњење ствар слободе и права, у чему је онда проблем (и то једини проблем националног саморазумијевања у Црној Гори) ако се Црногорци којима је стало до свог српског идентитета изјасне као Срби? Због систематског притиска којем су изложени, што потврђују бука и бијес оних који ове чињенице не могу да прихвате, потребно је оне Црногорце који не желе да се одрекну српског идентитета охрабрити да се на попису изјасне као Срби (или евентуално као Срби-Црногорци) и објаснити им какве су посљедице тог и другачијег изјашњења, јер ће се њихово колективно право тицати и њихових индивидуалних права. Пошто та права подједнако припадају свима, онда би државни и политички ауторитети требало да у овом смислу јавно и дјелотворно охрабрују све грађане и објашњавају им посљедице њиховог изјашњења (нпр. о томе да ли ће неко у њихово име и мимо лингвистичких стандарда одлучивати којим језиком говоре).

Дакле из ових еминентно демократских разлога препоручујем оним Црногорцима који не желе да се одрекну српског идентитета да своје право да се изјасне као Срби (или евентуално као Срби-Црногорци) слободно користе и да не допусте другима да им одређују сопствени национални идентитет. **Ако Црногорци потисну у други план свој традиционални и историјски потврђен српски етнички и културни идентитет биће изложени опасности да изгубе право и могућност да одлучују о свом идентитету**. Наиме, евидентна је намјера политичке моћи да онима који се изјасне као Црногорци буде одузето српство и уопште традиционални црногорски идентитет, а да се њихово црногорство вољно или невољно трансформише у дукљанство (које се нападно представља као антисрпство), и то у националном, вјерском и културном, па чак и у лингвистичком смислу. **Онима који се изјасне као Срби нико неће моћи да одузме црногорство у традиционалном смислу те ријечи, а о њиховом српском идентитету одлучиваће они сами**.

Једноставно речено: **ко се изјасни као Србин сачуваће и то да је Црногорац, а ко се изјасни као Црногорац пред могућношћу је да постане, вољно или невољно, «Дукљанин»**. Српским националним изјашњењем сваки Црногорац који не жели да се одрекне свог српског идентитета потврдио би не само свој историјски идентитет него и своју слободу и право да у садашњости сачува идентитет предака и пренесе га потомству. Овдје је важно имати на уму да право на национално изјашњење укључује **право на самоодређење**, на саморазумијевање, наиме

право да сами одредимо смисао тог изјашњења. Управо је то проблем у Црној Гори: они који су се изјаснили као Црногорци више се не питају с тим шта то за њих значи, а на њих се позивају они који очито немају легитимитет да све њих репрезентују. Треба дакле задржати право да се одреди значење изјашњења, јер је то препрека за оне који би да наше изјашњење дограбе и потом га моделују према својим интересима. У том смислу, да ли ће сви они који се изјасне као Црногорци бити приморани да проговоре «црногорским језиком» (као што се труди један ТВ-спикер, иначе Херцеговац), да приступе лажној цркви (као што чине многи заклетни атеисти) и да се врате својој славној дукљанској прошлости (како то глуме разне ископине идеолошке археологије)?

Желим такође да нагласим не само то да право на слободно национално изјашњење и саморазумијевање подједнако припада свима, него и то да брига за свој идентитет не би требало да нас сукобљава. Што се мене тиче, држао бих по страни приче о већинама и мањинама, о конститутивним и неким другим народима, као и разне процјене о прерасподјели и преливању процената. За мене права постоје ако их потенцијално једнако уживају сви; држим се начела да сваки човјек има само један глас (осим онај који нам краде гласове). Најважније је достојанство личности, а личност је интерперсонални однос у заједници, па је тако изнад колективизма и индивидуализма. Утолико што припадност заједници значи могућност и потврду личног идентитета, индивидуална и колективна права се допуњавају и прожимају. Због тога манипулисање нашим националним идентитетом као колективним правом доживљавамо као повреду индивидуалних права, као ограничење личне слободе (нпр. у јавном животу, у образовном систему, у праву на рад, а све о трошку оних којима се узима порез). Држава, која иначе треба да штити наша права чак и од сопствене моћи, често се понаша као онај који та права угрожава. Такво насиље се не може правдати у име «виших циљева», као што су нпр. «државност», «црногорство», «српство» итд., који би били идолопоклонички надређени мојој личној слободи, достојанству и идентитету. Иза «виших циљева», који се свим средствима натурају као пакет аранжман (црногорска држава, црногорска нација, црногорска култура, црногорски језик, црногорска црква), крије се борба за финансијске монополе и контролу држављана.

Колективни идентитет и политичка моћ

У чему је уопште проблем око националног изјашњења Црногораца? Мислим да би било корисно то прецизирати у

структурално-политичком смислу. Да бисмо, било као појединци или као народ, одговорили на тегобне изазове времена морали бисмо претходно да знамо одговор на питање ко смо ми?, шта је наш идентитет?. Као што је за сваког човјека идентитет личности његов интегритет, тако је и национални идентитет заправо интегритет једног народа, наиме систем његовог општег самоодржања. Самосвјесни национални идентитет чини једну заједницу способном да одлучује и дјела, да изграђује политичко јединство неопходно за функционисање друштва и државе. Због важности колективног идентитета за конституисање политичке моћи, а услед тога што идентитет није статичан већ динамичан, **политичка елита је заинтересована за конструкцију националног и уопште колективног идентитета.** Конструисани нови национални идентитет је уствари **политички** јер је наметнут употребом државног апарата и обично је супротстављен традиционалном **историјском** идентитету. Ова конструкција се предузима наравно ради **легитимисања владавине и доминације**.

Из тих разлога су црногорски комунисти у читавом послјератном периоду били веома заинтересовани да се на пописима што више становништва изјасни као Црногорци, па отуд необични пописни резултати. Зна се да је **постојала партијска директива** и да **изјашњавање није било слободно**, па чак и да је било фалсификовано. Тако да данас није тешко препознати (по политичким и интересним структурама моћи, по типу идеолошког дискурса, па чак по именима и презименима актера) како је расходована идеологија комунизма замијењена идеологијом «црногорства». Овдје ваља поменути неке новије владине проблематичне и индикативне поступке: неколико пута, без икаквог образложења, влада је од запослених у државној служби (нпр. у школству и судству!) захтијевала да упишу своју националну припадност (томе су били подвргавани и малољетни ученици, што је недопустиво); влада је неколико пута, без ваљаног образложења, одлагала попис; закон о попису становништва се више пута мијења, па се чак и укидају општинске пописне комисије, што баца сумњу на то да ће попис и обрада података бити коректни. Све су то разлози због којих **слобода националног изјашњавања данас у Црној Гори није саморазумљива ствар, већ постоји потреба да се ово право популарише и људи охрабре да га користе.**

Политичка власт у Црној Гори – како би легитимисала своју политичку доминацију, по свом даљем и ближем поријеклу недемократску а структурално засновану на контроли легалних и нелегалних финансија и на партијској употреби државног апарата

– предузима између осталог конструкцију националног идентитета, наиме производи онај колективни идентитет чија политичка елита треба да буде управо власт која га производи. То није рјеткост у недемократским режимима, за које је карактеристично да се прво узме власт па се тек онда производи легитимитет. Пошто **пристајање на конструисани идентитет повлачи за собом приступ широком спектру привилегија**, онда је овдје у питању једна врста уговора, у крајњој линији финансијске нарави: они који пристану на идентитет форматизован од стране власти (да би власт тако имала самоутемељење и легитимацију за свакојаке поступке) добиће заузврат удио у привилегијама до којих се иначе долази учешћем у власти. Они држављани који нијесу обухваћени овим уговором (искључени су из њега и не ријетко због тога трпе штету) немају никаквог разлога да пристају на конструисани идентитет, јер би то уосталом служило репродуковању недемократске владавине. **Право је и дужност посебно тих држављана да се таквој власти супротставе изјашњавањем којим потврђују свој истински традиционални идентитет .**

Будући да конструкција идентитета има за циљ **контролу држављана**, онда је јасно зашто се власт у Црној Гори одриче огромног броја Црногораца који живе изван Црне Горе и не узима их у обзир за било какво одлучивање. То је због тога што су они изван политичке, финансијске, медијске контроле, па тако могу слободно испољити свој традиционални српски идентитет. А кад би се сви они истовремено затекли у Црној Гори...

Историјско памћење

Пошто је национална самосвијест Црногораца историјски гледано српска (о чему постоји мноштво докумената, а тако су се осјећали и изричито изјашњавали изреда сви најславнији Црногорци: нпр. Свети Петар Цетињски, Његош, Марко Миљанов, краљ Никола, Стефан Митров Љубиша), за конструкцију новог идентитета било је потребно **измислити прошлост**. (Иначе, особина национално фрустрираних људи и народа је да су незадовољни што је прошлост таква каква јесте, па ускачу у свој циркуски времеплов и поправљају уназад све што им се не допада. Додуше, сви балкански народи имају разлоге да не буду задовољни прошлостју; најбоље би било да се са њом суоче да би је заједно савладали, нипошто не једни против других.) Није лако тј. увјерљиво измишљати прошлост која се догодила јуче или прошле године или у времену из ког имамо довољно свједока, па се конструктори радо и одважно запућују у препотопско доба да нађу остатке мамута којег су сами појели и да нам отуд о томе пошаљу

извјештај. Ако је преблизу Дукља, отиснуће се они све до амеба и парамецијума да ухвате непрекинуту лозу самобитности. **Орвел** није био ни први ни једини који је запазио али јесте тај који је добро формулисао да се борба за контролу прошлости води да би се контролисала будућност, а да прошлост контролише онај ко контролише садашњост. **Контролорима и конструкторима садашњости треба се одупријети памћењем на основу ког знамо ко смо и шта је наш идентитет.** Историјско памћење Црногораца, понајвише највиђенијих међу њима, свједочи о њиховом **српском идентитету**. Нијесам расположен да о томе расправљам, а онога ко то јесте упућујем да проблем расправи с горепоменутима и многим другим знаменитим Црногорцима (као што је то недавно учинио један берберин, дукљански а не севиљски, храбро и оштро полемишући с Његошем; чека се одговор).

Два поучна примјера: Џон Пламенац и Петар Лубарда

Као илустрација неовлашћене употребе идентитета од стране политичке моћи може да послужи покушај од прије неку годину да се **Џон (Јован) Пламенац (1912-1975)**, наш чувени професор политичке философије у Оксфорду, постхумно употреби за подршку црногорском путу у самосталност и као интелектуални ресурс за нову самобитност. За славног професора Пламенца, коме за живота није могло бити да одржи ниједно предавање у Црној Гори, знала је овдје, поред родбине, само полиција која га је при доласцима будно пратила не дозвољавајући му ни да преспава у очевој кући. Намјере будних пратилаца да професора Пламенца, који је «срцем и умом» припадао српском народу, данас искористе за своје конструкције обустављене су кад се у широј јавности сазнало да је за вријеме Другог свјетског рата био у Ратном кабинету краља Петра Другог Карађорђевића у Лондону и да је тамо јуна 1944. објавио публикацију «Случај ђенерала Михаиловића» (превод: Никшић 2001), којом је хтио да Черчилу и Британцима објасни да је њихово одбацавање Михаиловића и подршка Брозу велика грешка. Тако је овај «чувар тековина равногорског четничког покрета» остао (засад?) неискоришћен.

И други примјер је поучан. Знајући шта се ради са промјеном националног идентитета у Црној Гори, наш велики сликар **Петар Лубарда (1907-1974)** писмом је изричито захтијевао (знајући да се «може подкрати грешка» и «да не би било забуне и нових компликација») да се у каталог велике Југословенске изложбе кроз вјекове (Париз 1971) унесу о њему «следећи и једино тачни биографски подаци», које је потом Лубарда ставио у своје завјештање: «Петар Лубарда, рођен 1907. у Љуботињу у Црној

Гори, по националности Србин».

Наравно, велики људи припадају свима, али и они желе да се зна ком народу су припадали. Sapienti sat! Не треба много памети да се извуку поуке. Треба воље и одлучности да се заштити идентитет.

Право на промјену идентитета

Шта са онима који хоће да се одрекну свог идентитета, да га замијене за неки новији и њима примамљивији? Одрицање од националног идентитета је могућност и чак нека врста индивидуалног права. Свако наиме може да за себе донесе одлуку да од једног тренутка (рецимо од момента потписивања уговора) снажно жели да буде неко други. Наравно, на тај начин се он не може ослободити дугова. И то управо зато што **нема право да измисли другачију прошлост**, тј. у крајњој линији зато што **не постоји право на лагање**. Да би ствар била јаснија, овдје је важно направити једно термилошко разликовање између «идентитета нације» и «личног националног идентитета» (на томе инсистира психолог Б. Поповић). Идентитет нације као природно конституисане заједнице је категорија објективитета, није ствар слободног избора и појединац га не може извести из самог себе. Нешто друго је слободно (?) изабрани лични национални идентитет (категорија субјективитета), о ком се говори данас у ери индивидуализма у којој је појединац аутономна и атомна особа као посједник индивидуалних права. **Право на слободно изабрано лично национално изјашњење** (које може да се не осврће на прошлост) **нипошто не укључује право на произвољно одређивање идентитета нације** (за који је прошлост изузетно важна), јер то повређује права других. Осим тога, право на промјену личног националног идентитета не смије да се користи у име других нити смије да постане обавеза за било кога другог. Недопустиво је управо оно што се догађа у Црној Гори: индивидуално право на промјену националног идентитета власт неовлашћено користи у име других (не питајући их понаособ, индивидуално, шта о томе мисле), а користећи се разноврсним притисцима вјештачки идентитет намеће као обавезу (стигматизујући и унижавајући историјски стабилизван идентитет нације). Тако се производи колизија између личног и колективног идентитета погодна за настајање индивидуа које ће форматизовати онај ко има моћ.

Савремени колективни идентитет

Насупрот овом индивидуалном националном осјећању, које може

бити интересно формирано и средствима моћи натурано, национални идентитет би требало да подразумијева скуп **историјски потврђених стабилних вриједности**, наравно отворених за универзализацију. Обавеза да се за те вриједности заложимо почиње најкасније од тренутка кад се изјаснимо. Наиме, изјашњење је нужан али не и довољан услов да бисмо се потврђивали у свом националном идентитету. Учествовати у идентитету нације значи имати спонтану **тежњу за интеграцијом**.

Садржински моменти интегрисаности српског народа су поражавајући. Држава за коју је дао огромне жртве распала се, његов политички идентитет и интегритет је свакојачко разорен. Због тога што смо фрагментаризовани тим прије треба да дамо предност националном идентитету (као трајнијем и важнијем) над државом: државу и владајућу политику треба да процјењујемо сходно томе колико штите и унапређују наша индивидуална и колективна права и стварају услове за достојанствен живот. Власт у Црној Гори се често позива на државност, а државност тј. држављанство је систем права и обавеза, могло би се рећи скуп привилегија. У чему се оне састоје? и како су расподијељене? – из одговора на ова питања види се реалполитички смисао државности. У политичкој пракси је јасно да онај ко обоготворује државност чини то због тога што из државног монопола може да црпи добит. Сада, када је без државног и политичког јединства наш историјски и културни идентитет проблематизован, пресудно је важан **заједнички духовни простор**, духовно и културно јединство, јединство у језику, вјери, обичајима. Право и дужност нам налажу да се макар ментално супротставимо парцелисању и фрагментацији, ако у овом тренутку не можемо географији која је драматична: Косово и Метохија, Република Српска, ближа и даља Дијаспора. Ми смо у Црној Гори изгледа навикавани на самодовољност, па отуд и на провинцијализам, културни и политички. Треба да се залажемо за **свесрпске тачке ослоња**. Не смије се наше политичко интересовање и интерес завршавати на граници Црне Горе као једног затвореног друштва и система. Важно је, за опстанак људског лика у нама, да покажемо солидарност са сопственом раскомаданом земљом и са напаћеним народом коме припадамо. И због тога је важно да се изјаснимо као Срби.

Двадесети вијек смо претекли као многоврсно поражени. Искуство пораза, а оно нам у нашим заблудама није било својствено, може да буде важно и драгоцјено. Не смијемо дозволити да будемо још и обешчашћени. Морамо градити на општечовјечанским идеалима, и на узорима наших светаца и мудраца. Треба да стално култивирамо наше националне и политичке идеале. Модерни

колективни идентитет подразумејева политички етос слободе и правде, заиста демократску и заиста правну државу, економско стање за достојанствен живот. Ко у политичком животу Црне Горе има легитимацију да заступа овакав национални и политички идентитет? Текући политички говор, и у тој мани су мање-више сви главни актери у Србији и Црној Гори јединствени, само прикрива стварне и болне проблеме народа у чије име се неодговорно влада.

И Србин и Црногорац

Припадам онима који с пуним правом за себе могу да кажу да су Црногорци и с истим правом да су Срби. Дилема «или Србин или Црногорац» је лажна, истинито је «и Србин и Црногорац». Али, још једном, **изјашњење Црногорац изложено је опасности губљења права на самоодређење, права да сами одредимо шта то за нас значи, води губљењу права на саморазумијевање свог традиционалног националног идентитета, о ком ће одлучивати онај ко има моћ, онај коме је вјештачки дукљански (антисрпски) национални идентитет потребан као политички силиконски мишићи.** Изјашњавајући се као Срби, Црногорци истрајавају на томе да је српски идентитет у Црној Гори реални историјски субјект, свакако и политички. Конструисани дукљански идентитет је историјски и политички објект, на ком можемо препознати извођаче радова. Тај наметнути идентитет не смије прихватити онај ко хоће да сачува традиционални идентитет Црногораца и јединствени српски етос чојства и јунаштва. Кома је до тога стало треба да се изјасни као Србин. И то треба да чини цивилизовано и поштујући исто такво право другог. То треба да чини и јавно, **јер слободно национално осјећање је право а не дио интимног живота** у смислу да га потискујемо и скривамо као неку наметнуту кривицу, како нам савјетују стручњаци за интиму који деценијама са државних јасли громогласно натурају свој финансијски доживљај нације. Национално осјећање јесте интимно, али у смислу да је неповредиво.

Да бих сачувао свој традиционални српски идентитет и изграђивао савремени, користећи слободу и право које ми природно припада, ја као Црногорац изјаснићу се на предстојећем попису као Србин православне вјере, који говори српским језиком, и притом никога, како год се изјаснио, не желим да доживим као противника или, не дај Боже, као непријатеља, већ као ближњег и најближег, јер је таква стварност Црне Горе и Балкана, јер је истински човјеков боголики идентитет шири и већи од сваке нације и сваке државе, јер је човјеков дом читава Божија творевина.

